

Макарчук О.В. Виховання звукової культури мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор та вправ / Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід: збірник наукових праць / за аг. Редакцією В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Завязун. – Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2019. – С. 160-163.

Макарчук Оксана Володимирівна

студентка 13 М групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник доцент **Гужанова Т.С.**

ВИХОВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ТА ВПРАВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти в Україні досить актуальною є проблема забезпечення ефективності навчально-виховного процесу, пошук засобів педагогічного корекційного впливу на особистість дитини, які б забезпечували її розвиток в закладі дошкільної освіти.

Повноцінний розвиток особистості дитини неможливий без виховання у неї правильної мови, для успішного користування якою, необхідно оволодіти її фонетичним складом. Тому робота над звуковою культурою мови, над чистотою звучання дитячої мови – одне з найважливіших завдань в загальній системі роботи над рідною мовою в дошкільному віці.

Проблема виховання звукової культури мовлення дітей дошкільного віку є досить актуальною на даному етапі розвитку освіти, але на жаль, сьогодні немає чітко окреслених організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективність цього процесу. Перед навчальними закладами всіх рівнів постає дуже важливе завдання: сприяти, щоб кожна дитина в майбутньому стала не просто пасивним членом суспільства, а розвиненою, суспільно корисною особистістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виховання звукової культури мовлення у дітей старшого дошкільного віку не залишається поза увагою науковців, які розробляють її теоретико-методологічні аспекти.

До питання виховання звукової культури мовлення дошкільників зверталися багато вчених, серед яких класики дошкільної педагогіки (Є. Аркін, Є. Водовозова, С. Русова, Є. Тихеева), фізіологи (О. Іванов-Смоленський, М. Красногорський, І. Павлов), психологи (Л. Виготський, Д. Ельконін, М. Жинкін, Р. Левіна, О. Леонтьєв, О. Р. Лурія, М. Швачкін), педагоги (М. Кольцова, Г. Ляміна, О. Максаков, М. Фомічова та ін.), лінгвісти (В. Бельтюков, О. Гвоздєв), методисти (В. Городілова, О. Жильцова, Є. Радіна).

Значний внесок у дослідження звукової культури мовлення дітей зробила Алла Богуш [1]. У своїх працях вона зазначає, що одним із провідних напрямків мовленнєвого розвитку дошкільників, є своєчасно організована робота щодо виховання звукової культури рідного мовлення, яка є основою для подальшого успішного навчання читання та письма дітей у школі.

Всередині минулого століття проводилися наукові дослідження з питань використання дидактичних ігор у процесі навчання дітей на заняттях (Р.І.Жуковська, Л.В.Артемова, В.Р.Безпалова, Є.І.Удальцова, О.П.Янківська).

Зокрема, Л.В.Артемова розглядала дидактичну гру як засіб збагачення змісту дитячих ігор, оскільки словниковий запас мовлення дитини є важливою передумовою змістовного спілкування дошкільників під час гри.

Однак, більшість цих досліджень були здійснені наприкінці ХХ ст., що відкриває широкий простір для подальшого вивчення окресленої проблеми.

Мета статті - теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови виховання у дітей старшого дошкільного віку звукової культури мовлення засобами дидактичних ігор та вправ.

Виклад основного матеріалу. Культура мовлення у словникових джерелах визначається як володіння нормами усної і писемної літературної

мови (правилами вимови, наголосу, слововживання, граматики, стилістики), а також уміння використовувати виразні засоби мовлення в різних умовах спілкування відповідно до мети і змісту мовлення [6].

Звукова культура мови є складовою частиною загальної мовної культури. Поняття звукової культури мови досить складне і широке, воно включає цілий ряд важливих компонентів (О.М. Лещенко, О.І. Максаков, О.І. Соловійова, Є.К. Сухенко). Серед них: чітка артикуляція звуків рідної мови, фонетична та орфоепічна правильність мови, мовне дихання, сила голосу, темп мови, фонематичний слух та засоби інтонаційної виразності (наголоси, логічні паузи, ритм, тембр, мелодика) [4, с. 71].

Досліджуючи звукову культуру мовлення дітей, не можна оминати важливе питання щодо усвідомлення дітьми дошкільного віку звукової системи рідної мови. Один із перших, хто визначив роль мови у формуванні психічної діяльності дитини, був Л.С. Виготський. Він дійшов висновку, що мова виступає для дитини засобом спілкування, тому вона оволодіває нею практично, без усвідомлення загальних закономірностей.

Особливу увагу привертає «теорія скла» О.Р. Лурії [3]. Так, експериментальні дослідження, що були проведені під його керівництвом, вимагали від дітей переліку слів у реченні. Результати експерименту засвідчили, що більшість дітей рахували не слова, а предмети, про які йшлося в реченні. Тому О. Р. Лурія наголошує на тому, що слово як одиниця мови вперше стає предметом свідомості дитини під час навчання письма та читання.

Дошкільний вік є найбільш сприятливим для формування правильної вимови всіх звуків рідної мови і у дитячому садку ця робота повинна бути закінчена [5]. У старшому дошкільному віці м'язи артикуляційного апарату достатньо міцні і діти вже здатні правильно вимовляти всі звуки рідної мови.

Основними методами виховання звукової культури мовлення є дидактичні ігри та вправи, у процесі яких удосконалюються всі компоненти звукової культури мовлення. У дошкільному віці гра є провідним видом

діяльності дитини, ефективним методом та однією з форм навчання та виховання, яка стимулює мовленнєву активність дітей

У практиці роботи дитячого садка отримали розповсюдження мовні ігри, розроблені О.І. Соловйовою, Є.І. Радіною, Л.А. Пен'євською, А.І. Максаковим, Г.А. Тумаковою, О.І. Янківською та ін. Так О.І.Соловйова, з метою розвитку мови дітей, запропонувала свою методику використання дидактичних ігор з лялькою. Вона рекомендувала ігри, у яких діти, виконуючи доручення ляльки, привчаються відповідати на запитання.

Щоб навчити дітей правильно і чітко вимовляти звуки, слід проводити такі ігри «Вимов так, як я», «Оркестр», «Назви і відгадай», «Магазин», «Комар», «Прокатаємось на конику», «Жуки», «Літаки», «Що сказав (взяв) Петрушка?», «Виправ Незнайку», «Допоможемо Буратіно», «Чого не вистачає?», «Луна», «Паровоз», «Підкажи Петрушці звук», «Ось так вимовляються звуки» [1].

Ефективним методом розвитку українського мовлення є ігрові дидактичні вправи, їх високо оцінювали К.Д.Ушинський та Є.І.Тихеева. Оскільки складовою частиною кожної вправи є запитання, то вихователю не потрібно поспішати давати дитині зразок відповіді чи розповіді, дитина повинна самостійно розв'язати цю вправу, відповісти на запитання, а не повторювати відповідь дорослого. Водночас кожен наступну вправу слід пов'язувати з попередньою, враховувати набуті раніше знання та мовленнєві навички. «Нехай діти набувають потроху, але не втрачають нічого з набутого і користуються ним для набування нового», - писав К.Д.Ушинський [4].

Для розвитку звукової культури мовлення доцільно проводити дидактичні вправи на здування з долоні пелюсток, шматочків паперу, кульок, вати, пушинок кульбаби. Потрібно також виконувати такі вправи: перекочування силою видихуваного повітря ватної кульки по столу, підтримування пушинок у повітрі силою видиху, утворення бульбашок на воді (дитина дмухає з такою силою, щоб на воді утворилися бульбашки); пускання паперових і пластмасових корабликів у мисці або у ванні з водою;

прокочування олівців силою видихуваного повітря, дмухання в порожню пляшку [2]. Для розвитку мовного дихання і голосу можна застосувати такі ігрові вправи як: «Ехо», «Заметіль», «Задуй свічку», «Прокатай олівець», «Сніжинки летять», а також ігри на наслідування тварин.

Висновки. Отже, дослідивши наукову літературу, нами було з'ясовано, що звукова культура мови як складова частина загальної мовної культури включає цілий ряд важливих компонентів, серед яких: чітка артикуляція звуків рідної мови, фонетична та орфоепічна правильність мови, мовне дихання, сила голосу, темп мови, фонематичний слух та засоби інтонаційної виразності (наголоси, логічні паузи, ритм, тембр, мелодика).

Дошкільний вік є найбільш сприятливим для формування правильної вимови всіх звуків рідної мови і у дитячому садку ця робота повинна бути закінчена. Тому одним із провідних напрямів мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку є своєчасно організована робота вихователів в ЗДО.

Також ми з'ясували, що для ефективності процесу виховання звукової культури мовлення дошкільників доцільно застосовувати методи та прийоми. Провідними методами виховання звукової культури мовлення дошкільників є дидактичні ігри та вправи, у процесі яких удосконалюються всі компоненти звукової культури мовлення дітей.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навч. закладів. — К.: Слово, 2005. — 720 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. — К.: Слово, 2010. — 374 с.
3. Лурия А.Р. Патологии грамматических операций / А.Р. Лурия // Известия АПН РСФСР. — 1946. — №3.
4. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови : навчальний посібник / уклад. Л.В. Іщенко – Умань: ПП «Жовтий», 2013. — 138 с.

5. Развитие речи детей дошкольного возраста: Пособие для воспитателя дет. сада. / Под ред. Ф.А. Сохина. — 2-е изд., испр. — М.: Просвещение, 1979. — 223 с.

6. Савінова Н.В. Порушення звуковимови у дітей дошкільного віку // Наука і освіта // Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. - 2004. — № 8 - 9. — С. 245 – 247.